

Theater

TERUGBLIK HET BESTE VAN HET SEIZOEN 2017-18

Het beste theater was ook dit seizoen weer **maatschappelijk én artistiek relevant**. Het bezorgde bezoekers een geweldige avond, maar stuurde hen met een knagend geweten naar huis.

Door **Herien Wensink**

Grote thema's, kleine gebaren

Een aanklacht tegen racisme in de blinkende vorm van een videoclip. Een cool hiphopconcert gebaseerd op waar-gebeurde vluchtverhalen. Een even hilarisch als verbluffend parcours door het mijnenveld van de identiteitsoorlog. Zware kost, licht gebracht. De huidige generatie theatermakers toont zich bezig met de maatschappij, maar beheerst ook de kunst van de verleiding, van het spel, van het entertainment. De beste voorstellingen van dit seizoen bezorgden de bezoekers een geweldige avond en stuurden hen niettemin met een knagend geweten naar huis. Of met een klein beetje hoop en met het voornemen voortaan een beter mens te zijn.

De thema's van deze theatermakers nu zijn: racisme, vluchtelingen, identiteitspolitiek. Leidden dit seizoen vaak tot voorstellingen waarin 'de gemeenschap' centraal staat. Dat kan een achterhaald nostalgisch idee van de Hollandse gemeenschap zijn, waarvan de leiders met veel vaart en humor wordt ontkracht. Maar ook: de groeipijnen van de gemengde samenleving, waarover de Marokkaans-Nederlandse actrices van het immedaats *Milk & Dade's* een paar goeie grappen maken, alvorens weer een mokslag uit te delen. Nederlandse theatermakers zijn meester in de lach die ongemakkelijk blijft steken in je keel.

Opmerkelijk aan onze selectie van de tien beste voorstellingen: het beste theater was ook dit seizoen weer maatschappelijk én artistiek relevant. Dat gaat niet op voor alle voorstellingen en dat hoeft ook niet. Maar voor alle producties in onze top-3 geldt onmiskenbaar dat ze actualiteit en artistiek talent in een even verdelijkelijk als onontkombaar evenwicht.

Dat geldt voor de coole muziektheaterproductie **Samenloop van omstandigheden**, waarin acteur en muzikant Saman Amini zijn persoonlijke levensverhaal verheft tot een

Saman Amini in Samenloop van omstandigheden.

Foto Casper Koster / Paradiso Melkweg Productiehuis

universele migrantenafel, over degenen die het reddten in de Westen, zoals Amini zelf, en zij die gevangen blijven achter het 'heke' tussen welvaart en achterstand, vrede en oorlog. Ook Bright Richards maakte met *The Bright Side of Life* een even navrant als innemende monoloog over zijn vluchtverhaal en frustrerende inburgering.

In het verlgende van deze verhalen liggen verslagen van racisme, discriminatie en uitsluiting. Die thema's zagen we prangend terug bij zowel *Milk & Dade's* als *Othello*, beide van Daria Bukvic, waarbij de regisseur vooral indruk maakte met haar veelbetekenende revisie van Shakespeare. Nee hoor, *Othello* doodde zijn geliefde Desdemona helemaal niet. Maar wij geloven dat toch, omdat we hem als beangstigde buitenstaander blijven zien. Onze vooroordelen maken hem tot moordenaar, zelfs al is hij onschuldig. De kleine, bevlogen musical *The Color Purple* van Opushe liet daarnaast op aangrijpende wijze zien hoe de gevolgen van slavernij generaties lang de samenleving vergiftigen. En in *A Seat at the Table*,

van Saman Amini bij Likeminds, verschoof de focus naar het onbewuste racisme van welwillend, politiek-correct links.

Iets vergelijkbaars deed auteurscollectief Wunderbaum in *White Male Privilege*, waarin ze nu eens niet de 'slachtoffers' van racisme onder de loep namen, maar de 'daders' (ja, die termen schieten tekort, vandaar de aanhalingstekens), in een knappe tekst van Annelies Verbeke over de bevoorrechte positie van witte mensen, hun naïviteit en hun vaak onbedoelde maar niettemin stuitende racisme.

In *George & Erán* worden racismen richtten theatermakers George Tobal en Erán Ben-Michael hun pijlen op de manier waarop het racismebedacht hier wordt gevoerd: hard, onverzoonlijk en vol misleidende retoriek. Het debat is een uitzichtloos labrynt, elke nieuwe zin een doodlopende weg. De lange blonde acteur Milan Sekeris fungeert hier als kop van jute: wat hij ook zegt, er is altijd wel iemand gekwetst. Hij kan het onmogelijk goed doen – er is geen

1
Chasse Patate (6+), Studio Orka (B). Ontroerend morsig buitentheater over verlies en rouw, in een realistisch decor van een langzaam wegzakend walceraaf, waar de energieke cast alle modder van de planken speelt. Met een slotsceen om nooit te vergeten.

2
Woestijnsmijntjes (10+), De Toneelmakerij en George & Erán Producties. Prachtige parabel over een vluchtende vader en dochter. Zware kost, licht gebracht. In alles voel je de onderton van corruptie, burgeroorlog, mensenhandel en vluchtelingendeals.

3
De onzichtbare man (4+), Theater Artemis. Voorstelling over verdwijnen, verschijnen en de magische kracht van je ogen dicht doen, met René van 't Hof in een nadrukkelijk onadrukkelijke rol van antiheld Johan. **Annette Embrechts**

JR door FC Bergman.

Foto Kurt van der Elst / kvds.be

The Nation door Het Nationale Theater.

Foto Sanne Paper

enkele uitweg. Pijnlijk om te zien, hoewel er ook veel te lachen valt. Zo ging het dit seizoen over grote problemen die de gemeenschap ontwrichten, maar ook, in het klein, over onhandige, ontroerende pogingen tot samenleven. In het ingetogen huiskamerdrama *Revolutionary Road* van Theater Rotterdam is het de straat die fungeert als microkosmos: een homogeen stukje suburbia waarin een echtpaar dat net iets te veel afwijkt, tragisch ten onder gaat. De grootstedelijke Wheelers kijken neer op hun burgerlijke buien en viz, versa, je zou er het verschepje, door populisten enthousiast gemonnte contrast tussen de Randstad en de provincie in kunnen zien. Identiteitspolitiek, wederom.

The Nation van Het Nationale Theater, dit seizoen te zien als complete marathon, zoomt in op de Haagse Schilderswijk om tot brede vergezichten over ons verdeelde land te komen. Schrijver en regisseur Eric de Vroedt beweegt van het 'kleine' menselijke motief van een vermist jongetje naar de grote breuklijnen in de maatschappij (racisme, popu-

lisme), en van socioculturele trends en apocalyptische krantenkoppen terug naar persoonlijke pijn. Ook hier mond een toegankelijkheid die goed aansluit bij de beleevingswereld van de hedendaagse cultuurliefhebber. *The Nation* heeft de opbouw van een Netflix-serie, en de marathon is als een avondje bingewatchen.

In het geestige *Vergeef ons* van het Toneelhuis in samenwerking met Toneelgroep Amsterdam, door de roman van AM Homes, staat een disfunctioneel gezin symbool voor de (doorgepraide, Amerikaanse) gemeenschap. In deze voorstelling, een verrassende mix tussen hoorspel en popconcert, worden verziekte familieverhoudingen microscopisch ontdekt. Maar in de ogenschijnlijk alledaagse zinnen van Homes zit uiterst vleeslijke maatschappijkritiek vervat. Hoe doorgeleesde consumptisme en technologische vooruitgang ons volkomen van elkaar vervreemden, bijvoorbeeld. De acteurs communiceren hier uitsluitend met elkaar via voice-mails, ieder voor zijn eigen microfoon. Die spanning tussen techniek en menselijkheid zagen we terug in het eneroverende *Noir van Nineties Productions*. In die voorstelling houdt acteur Sanne den Hartogh een even hilarische als angstaanjagende monoloog over alle gemakken en mogelijkheden van cyberseks. Bijzonder grappig, aanlokkelijk ergens ook wel, en tegelijk behoorlijk angstaanjagend. Individualisme prevalet boven gemeenschapszin; comfort en efficiency komen in de plaats van intermenselijk contact.

Dat geldt natuurlijk bij uitstek voor het kapitalistische Westen. Sommige theatermakers zoeken al naar alterna-

tieven - niet voor niets dook dit seizoen Karl Marx op ons tongel-op. Onze nummer één, **JR**, een herculisch spektakelstuk van de Vlaamse theaterdurfals FC Bergman, toont het kapitalisme als ondermijnende factor voor de gemeenschap. In een bloedstollend mooi, monumentaal decor, een vier verdiepingen tellend flatgebouw met 25 verschillende ruimtes, zien we vanuit divers perspectief hoe hebuicht en gelddorst alles wat goed en puur is verpest. Huwelijken, carrières, ontluikende liefdes, hele levens worden verwoest in een niet-aflatende hunkering naar méér. Het decor was hier een kunstwerk op zich, de voorstelling eerder een multimediale installatie dan een klassiek toneelstuk.

JR toont ook mooi hoe de kunst vermorzeld raakt in een markteconomisch model (moeteloos te vertalen naar hedendaags neoliberalisme). Wanneer componist Edward Bast zich voor het karretje laat spannen van de 11-jarige JR, de belichaming van het kapitalistische kwaad, is het gedaan met zijn muziek. Hij krijgt geen noot meer op papier. In een mooie sleutelsceen probeert Bast JR gevoel voor muziek bij te brengen met een fragment uit *Das Rheingold*, maar de jongen hoort het niet eens. Hij heeft enkel oog voor winst, opbrengst, waarde. En hup, weg is-ie weer, ergens een bedrijf opkopen. Maar de waarde van verbeelding, schoonheid en ontroering is natuurlijk niet weer te geven in een handig economisch rekenmodelletje. En toch is ons gevoel hiervoor juist wat ons menselijk maakt.

In de mooiste voorstellingen dit seizoen gaan toegankelijkheid en inhoud hand in hand en staan kleine gebaren van menselijkheid tegenover de grote splijtelijke krachten. In *Vergeef ons* doet een kersvers samen-gesteld gezin een stuntelijke poging tot samenleven. Het is wankel en ongemakkelijk, soms liefdevol, en vaak lelijk, net als in het echte leven. Niemand weet hoe het moet, of waar het met ons heen gaat. Maar de poging om er iets van te maken is oprecht.

THEATER: DE TOP-10

1
JR van FC Bergman. Ambachtelijk volmaakte en visueel adembenemende satire op het kapitalisme. Het decor is een theatertechnische krachttoer, ontroering en beklemming schuilen in de muzikale intermezzo's, die een treurige gemeenschap tonen in de eenzame greep van geld.

2
Samenloop van omstandigheden, Saman Amini. De overrompelende podiumpersoonlijkheid Amini pakt iedereen in met zijn aanstekelijke glimlach, futuristisch-melodieuze muziek en zijn *rhythmes* over vluchten en ontbeemd zijn, die door merg en been gaan.

3
The Nation (1-6), Het Nationale Theater. Groot opgezette theatermarathon over klein persoonlijk leed en groot maatschappelijk drama. Regisseur De Vroedt fileert de hedendaagse maatschappij - van progressief-linkse gutmenschen tot racistische diender - en spaart daarbij niemand.

4
Vergeef ons, het Toneelhuis i.s.m. Toneelgroep Amsterdam. In deze oergeestige, zwartgallige zedenschets staat een disfunctioneel gezin symbool voor de (doorgepraide, Amerikaanse) gemeenschap. Mischief en inktzwart, maar met een menselijk, troostrijk slot.

5
Poquelin II, STAN, Toneelhuis/Olympique Dramatique NTGent. Dood Paard en Arsenaal/Lazarus. Een handvol Nederlandse en Vlaamse topacteurs heeft niet méér nodig dan de klassieke verkleedkist voor een dorlofstre komedie op duizelingwekkend niveau.

6
Othello, Het Nationale Theater. Regisseur Daria Bukvic en bewerker Esther Duyssker hadden het lef om Shakespeare te verbeteren, om zo een wit theaterpubliek te confronteren met het eigen (onbewuste) racisme. In het gezin Werner Kolf in de hoofdrol.

7
Romeo en Julia, Toneelgroep Oostpool. Nog een Shakespeare-mash-up. Verrukkelijk blasfemisch veranderen Jan Hulst en Kasper Tarenken Shakespeare beroemdste tragedie in een verbijterend feroceus taalbruusvel, vol slagen, histeridroom en sociale media speak.

8
Ur, Urfand. Een ode aan de verbeelding en de kunst, in het bijzonder het theater. In losjes gemonteerde scènes geven de vier makers van Urfand hun kijk op het belang van de vrijheid en magie die kunst kan bieden.

9
Het kleine meisje van meneer Linh, Toneelhuis. Naar de sprookjesachtige novelle van Philippe Claudel. Een groot thema - vluchten voor oorlog en geweld - gevat in een intiem menselijk drama, met slechts één acteur, minimale vormgeving en een magnifiek verhaal.

10
Conversations (at the end of the world), Kris Verdonck. Lange stiltes en heftige muzikale intermezzo's wisselen elkaar af in een beeldschoon, steeds van vorm veranderend landschap waarin personages zich staande houden met teksten van de Russische schrijver Danil Chars.

Annette Embrechts, Hein Janssen, Vincent Kouters, Karin Veraart, Herien Wensink